

ЕКОНОМІЧНИЙ ВІСНИК ДОНБАСУ

науковий журнал

2004

№ 1

Економічний вісник Донбасу

Науковий журнал

№ 1 2004

Заснований у 2004 році

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 9173 видано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України 24.09.2004 року

Рекомендований до друку рішенням ученої ради
Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка
(протокол №6 від 24.12.2004 р.)

Засновники:

Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут економіки промисловості Національної академії наук України

Склад редакційної колегії:

Головний редактор

Амоша О.І., академік НАН України, доктор економічних наук, професор (м. Донецьк)

Заступник головного редактора

Матросова Л.М., доктор економічних наук (м. Луганськ)

Відповідальний секретар

Скороход Н.М., кандидат економічних наук, доцент (м. Луганськ)

Заступник відповідального секретаря

Ляшенко В.І., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник (м. Донецьк)

Члени колегії:

Акмасв А.І., доктор економічних наук, професор (м. Алчевськ)
Александров І.О., доктор економічних наук, професор (м. Донецьк)
Булєєв І.П., доктор економічних наук, професор (м. Донецьк)
Дементєв В.В., доктор економічних наук, доцент (м. Донецьк)
Кліяненко Б.Т., доктор економічних наук, професор (м. Луганськ)
Кабанов А.І., доктор економічних наук (м. Донецьк)
Макогон Ю.В., доктор економічних наук, професор (м. Донецьк)
Махортов Ю.О., доктор економічних наук (м. Луганськ)
Павлов К.В., доктор економічних наук, професор (м. Белгород)
Саєнко Г.В., доктор економічних наук, професор (м. Луганськ)
Столяров В.Ф., доктор економічних наук, професор (м. Київ)

Технічний редактор

Лобода С.М.

Коректор

Колотовкіна Н.В.

E-mail: slaval@iep.donetsk.ua
slaval@stels.net

© Інститут економіки промисловості Національної академії
наук України, 2004

© Луганський національний педагогічний університет імені
Тараса Шевченка, 2004

ЗМІСТ

Наукові статті

1. Амоша А.И., Череватский Д.Ю. Инвестиционное обеспечение инновационного развития угольной промышленности.....	4
2. Ариненков Ю.Д. Прогноз экономических процессов по коротким массивам данных	8
3. Бурбело О.А., Полтавчук С.Б. Проблеми розвитку податкових відносин у руслі соціально-економічної стратегії держави.....	12
4. Дюбо Е.Н. Особенности решения задач линейного программирования на активном множестве	14
5. Кабанов А.И., Нейсбург В.С., Драчук Ю.З., Жогова І.В. Питання переоснащення вугільних шахт на основі використання устаткування нового технічного рівня.....	17
6. Каламбет С.В., Щукін О.І., Маслов П.Н. Реформування податкової системи України на основі визначення податкового потенціалу	31
7. Кравченко Т.В., Шевчук О.В. Забезпечення фінансово-економічної рівноваги в агропромисловому виробництві	36
8. Ляшенко В.И. Формирование политики содействия развитию малого предпринимательства в свете европейской интеграции Украины.....	42
9. Марченко В.Н. Перспективы экспортно ориентированного развития производства взрывозащищенного электрооборудования в Украине путем создания кластера	51
10. Матросова Л.М. Особливості адаптування підприємств під час вступу України до Світової організації торгівлі	58
11. Павлов К.В. Волнообразный характер соотношения между рыночными и государственными регуляторами экономики	63
12. Письмак В.П., Толмачева А.Ф., Теплицкий Г.М. Особенности реализации специальных режимов хозяйствования в Донбассе.....	72
13. Скороход Н.М. Бізнес в освіті – джерело моральності суспільства та сучасної школи	84
14. Тищенко В.В. Характеристика финансовой устойчивости предприятия.....	87
15. Ткаченко А. М., Пожуєва Т. О. Структура та стан ринку автомобілебудування в Україні.....	96
16. Шпак И. А. Развитие пивоваренной промышленности в период трансформации экономики Украины: ретроспектива и перспективы	102
17. Бережная Т. Ф., Полковников С. А. Духовность личности управленца – фактор социально-экономического развития региона.....	112

Інформаційні повідомлення

Косарев С. В., Єфімов О. О., Лаврик Л. І. Аналіз результатів функціонування територій пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності в Луганській області у 2003 році.....	118
--	-----

БІЗНЕС В ОСВІТІ – ДЖЕРЕЛО МОРАЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ТА СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Реформування освіти на шляху її наближення до європейських стандартів є необхідною реакцією на системну кризу в освіті. Реформування освіти відображає процеси глобалізації, які можуть розглядатися позитивно в плані інтернаціоналізації економік, суспільств на засадах взаємовигоди учасників.

Системна криза в освіті обумовлена внутрішніми причинами розвитку освіти. Перш за все, це стосується до засобів, методів навчання, які в їх традиційному виді застаріли. За їх допомогою сьогодні неможливо переробити потоки інформації та надати тим, хто навчається, знання відповідно до потреб суспільства.

З іншого боку, системна криза в освіті має зовнішні причини, які пов'язані з економічною політикою відносно освіти, її фінансуванням, управлінням освітою. Зовнішні фактори одночасно відображають не тільки господарський механізм, який склався в освіті, а й інший бік внутрішнього середовища освіти. Мова йде про те, що освіта стає елементом економіки, однією зі сфер бізнесу. Зовнішні причини кризи в освіті водночас є належністю цій сфері.

Теорія капіталу К. Маркса дозволяла розглядати діяльність з навчання найманих робітників як особливий вид продуктивної діяльності, а вкладення в роботу як особливий вид капіталу – “змінний капітал” [11; 12]. Значно пізніше концепції “людського капіталу” та “нового індустріального суспільства” розглядають інвестиції в освіту людини як продуктивні вкладення, як особливий капітал – “людський капітал” [3; 4]. Зазначимо, що в методологічному відношенні “змінний капітал” Маркса та “людський капітал” Т. Шульца, Г. Беккера неможливо ототожнювати. На жаль, у сучасних трактуваннях вказаних видів капіталу має місце їх змішання. [2; 6].

Ми вважаємо, що в сучасному суспільстві капітал людини, який можливо у вузькому розумінні

розглядати як освітній капітал, по-перше, формує якості робочої сили, а по-друге, має свою частку в прибутку фірми та в чистому доході суспільства. Це стає можливим внаслідок властивостей змішаної економіки.

Освітній капітал людини має властивості аналогічні земельній ренті, оскільки отримані знання, розвинутий інтелект на кожному короткостроковому відрізку часу мають цінність незалежно від способу використання. Збереження освітнього капіталу людини в довгостроковому періоді потребує, по-перше, його використання та, по-друге, його ефективного нарощування. У довгостроковому періоді освітній капітал втрачає властивості приносити рентні доходи. Загальний доход від освітнього капіталу в довгостроковому періоді визначається виключно живою працею.

У зв'язку з такою постановкою питання сучасною економічною наукою освіта розглядається як економічно функціональна сфера. З іншого боку, освіта належить до сфери, де виробляються послуги суспільного значення.

Освіта сама по собі може утворювати чистий прибуток, має можливості до самофінансування. Однак безкоштовну освіту в об'ємі повної середньої школи мусить одержувати кожний громадянин України, і це є безпосереднім завданням держави. Визначення системи показників для оцінки діяльності загальноосвітніх шкіл пов'язане з особливостями організації навчального процесу й оплати праці педагогічного персоналу. У розрахунках потреб загальноосвітніх шкіл виходять з мінімально достатніх норм за всіма їх видами. Сучасна школа повинна сама шукати джерела недофінансованих потреб. Директора та адміністрація шкіл у пошуках коштів вимушені зважуватися на все, інколи на незаконні дії.

Відомо, що заробітна плата вчителів нижча відносно критеріїв щодо оцінки їх робочої сили. Закон “Про освіту” в частині його 57 статті не

діє [1; 9]. Учитель не має можливості за рахунок коштів, які отримані ним за його тяжку, нервову, суспільно важливу працю, відтворити здібності до цієї праці, почувати себе хоча б трішки комфортно. Він мусить знаходити додаткові кошти, займатися роботою на сільськогосподарських ділянках, надавати консультаційні послуги, відривати час для іншої роботи. Усе це йде не на користь основної праці, учитель утрачає свою кваліфікацію і як наслідок – авторитет серед школярів. Ми не говоримо вже про порушення учасниками освітньої діяльності закону, про так звану корупцію в освіті. Усе викладене ні для кого не є секретом, але ж потрібно чітко розуміти, що занепад моральності в школі, як і в освіті в цілому, має економічні корені. У цілому загальноосвітня школа не може за рахунок природної для неї діяльності розв'язати питання достатнього фінансування її потреб. Вона не може за рахунок інших видів діяльності вирішити цю проблему, оскільки має інші цілі та повинна виконувати притаманні їй функції. Тому фінансування загальноосвітньої школи в повному обсязі з урахуванням науково обґрунтованих нормативів повинно здійснюватися за рахунок державного бюджету. Указана вимога, з одного боку є економічною, а з іншого – моральною.

На рівні вищої освіти вирішення проблеми достатнього фінансування має альтернативи. Державні заклади вищої освіти можуть мати декілька джерел фінансування: державний бюджет, спонсорські внески, доходи від комерційної діяльності. Державне фінансування може поширюватися також на приватні навчальні заклади, така практика є на Заході [7]. Виникає питання: яким повинно бути комерційне фінансування державних вищих навчальних закладів? Підкреслимо, що в сучасних умовах розвитку українського суспільства частка недержавного фінансування вищої школи мусить бути за об'ємами вищою, ніж державне фінансування. За рахунок вивільнення частки державних коштів від вищої освіти в державних закладах можливо збільшити бюджетне фінансування в системі загальноосвітніх шкіл.

Освіта є сферою виробництва, у вузькому розумінні – видом бізнесу. Бізнес в освіті на ета-

пі розвитку сучасного суспільства – це особливий вид діяльності закладів, пов'язаний зі створенням освітніх благ та наданням послуг на комерційній основі з метою отримання прибутку. Розвиток бізнесу в освіті відбувається в системі вищої освіти, оскільки вона на даний час практично не належить до сектору суспільних благ та послуг.

Основним джерелом прибутку тут виступають доходи від надання освіти студентам, які навчаються за рахунок приватних коштів [9, 165]. Розрахунок платних послуг надається економікою освіти, і ці методики є досить коректними. У кошторису витрат на підготовку спеціаліста враховуються декілька статей: заробітна плата викладачам, господарські витрати, планові накопичення (прибуток). Прибуток визначається на основі його норми на рівні 10% [9; 10].

У різних регіонах та за різними спеціальностями оплата послуг освіти відрізняється. Відрізняються також статті кошторису за їх вагою в загальному результаті. У провінційному ВНЗ при оплаті одним студентом свого навчання в сумі 3000 грн. на рік, з урахуванням співвідношення кількості студентів на одного викладача 18:1, частка заробітної плати викладача в собівартості навчання складає 15%. Зазначений показник є значно меншим, ніж потрібно мати при раціональному веденні господарської діяльності.

Збільшення частки заробітної плати в собівартості навчання студентів відриватиме кошти від фінансування інших важливих потреб, які виникають в освітній діяльності: матеріально-технічне, навчально-методичне, науково-методичне забезпечення навчального процесу, рівень задоволення них знаходиться в межах мінімально необхідного. За цих умов можна йти шляхом підвищення плати за навчання студентів, що, на наш погляд, має рацію за певних умов: підвищення рівня життя населення, стабільного економічного зростання використання науковообґрунтованих методик розрахунку показників вартості навчання. Але все ж це екстенсивний засіб залучення фінансових ресурсів до вищих навчальних закладів. Треба шукати інші джерела фінансування потреб вищої освіти.

На насиченому ринку освітніх послуг

з'являється можливість проводити стратегію диверсифікованого росту: надавати різного виду послуги (консалтинг, оцінка, підбір персоналу), установлювати довгострокові та довірливі зв'язки з підприємствами, формувати постійну групу клієнтів. Це створює додаткові передумови для організації нових, нетрадиційних послуг освітнього закладу: консалтингового менеджменту, послуг з оцінки бізнесу, фінансового консультування. Мова йде про надання комплексу бізнес-послуг, про бізнесову діяльність освітнього закладу. Крім зазначених видів диверсифікації навчальний заклад може й мусить освоювати непрофільні для нього сегменти ринку освітніх послуг з навчання студентів – наприклад, технічний заклад освоює сегмент педагогічної освіти, а педагогічний заклад проводить підготовку економістів, юристів та ін. Практика проникнення освітніх закладів до сегментів нетрадиційних для їх основної діяльності, сьогодні є поширеною, що наукою було аргументовано в перших половині 20 століття [3].

Розвиток освіти як особливого виду бізнесу обумовлено факторами утворення моральної економіки. Протиріччя в економіці, суспільстві потребують переходу до інтенсивно-інтелектуального типу економічного зростання, суттєвою ознакою якого є участь у виробництві досвідчених робітників, використання освітнього капіталу.

Моральна економіка являє собою спосіб інтенсивно-інтелектуальної діяльності, за якої досягається цілісний розвиток людини на основі погодження економічних інтересів суб'єктів. У процесі утворення моральної економіки необхідно перероблення змісту, характеру освіти з метою активізації її ролі. У концепції активної ролі освіти освіта розглядається як засіб формування людини в суспільстві [14]. Ми вважаємо, що проведення в життя положень концепції активної ролі освіти потребує використання складних стимулів життєдіяльності. З іншого боку, людина, яка навчається, повинна тонко відчувати життя [14]. Виховання такої людини – основне завдання сучасної освіти, виконання якого пов'язане з формуванням мораль-

ної економіки.

Сьогодні освітньо-науково-технічний прогрес стає головною складовою суспільного прогресу [8]. Необхідно мати на увазі, що освіта сама по собі не в змозі вирішувати наявні економічні проблеми, а також те, що традиційні показники ефективності освіти не враховують повною мірою соціальний фактор. Дж. Гелбрейт вважає, що прогрес необхідно оцінювати за кількістю людей, "яким забезпечено надійне, повноправне місце в суспільстві" [5]. Головним аспектом ефективності визначена не економія як така, а якісні зміни у виробництві та споживанні, в образі життя, у розвитку самої людини [13; 14].

Література

1. Закон України "Про освіту" від 23 березня 1996 р. // Закони України. – Т. 10. – С. 168–192.
2. Бородин Е. Человеческий капитал как основной источник роста // Экономика Украины. – 2003. – № 7. – С. 48–53.
3. Гэлбрейт Дж.К. Новое индустриальное общество. – М.: Прогресс, 1969. – 480 с.
4. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1979. – 520 с.
5. Гэлбрейт Дж.К., Меньшиков С.М. Капитализм, социализм, сосуществование. – М.: Прогресс, 1988. – 198 с.
6. Грیشюва О. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Знання, 2001. – 254 с.
7. Джурицкий А. Развитие образования в современном мире. – М., 1999. – 200 с.
8. Исаков Б.И. Статистический анализ социально-экономической эффективности образования: Проблемы статистики и эконометрического моделирования. – М.: Владос, 1985. – 148 с.
9. Каленюк І.С. Економіка освіти: Навч. посібник. – К.: Знання України, 2003. – 316 с.
10. Костянин С.Л. Экономика народного образования. – М., 1986.
11. Маркс К. Теории прибавочной стоимости. – М.: Политиздат, 1978. – Ч. I. – 705 с.
12. Маркс К. Капитал. Т. I // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – Т. 23. – 905 с.
13. Марцинкевич В.И., Соболева И.В. Экономика человека. – М.: Аспект-Пресс, 1995.
14. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994. – 577 с.

Інститут економіки промисловості
Національної академії наук України
Луганський національний педагогічний університет
імені Тараса Шевченка

**Економічний вісник Донбасу
№1 2004**

Підписано до друку 24.12.2004
Формат 60x84 1/8
Друк офсетний
Папір офсетний
Умов. друк. арк. 16,04
Наклад 500 прим.
Ціна вільна

Видавництво Луганського національного педагогічного університету
імені Тараса Шевченка
“Альма-матер”

вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011
Тел./факс: 8 (0642) 58-03-20

Обкладинку надруковано МПП «Футура»
вул. Лермонтова, 16, м. Луганськ, 91022.